

Examen VWO 2019

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 1

woensdag 15 mei

9.00 - 12.00 uur

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

ingesproken tekst

regelen van het volume

uitleg van het programma

ga een pagina terug of verder

ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

afbeelding

geluidsfragment

tekst

filmfragment

filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit 3 blokken met in totaal 30 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 66 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Culturele uitwisseling in de middeleeuwen en de massacultuur
Blok 2: Niet-westerse culturen als inspiratiebron voor Europese kunst in de zeventiende eeuw.
Blok 3: Interculturaliteit tijdens de Cultuur van het Moderne en de Massacultuur.

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Culturele uitwisseling in de middeleeuwen en de massacultuur

Dit blok gaat over het samenkomen van verschillende culturen aan het hof van koning Alfonso de Wijze in Toledo en over initiatieven van de Nederlandse band BLØF om grenzen tussen culturen te doorbreken.

Cas beatus p como effeo dis
 fes de natas munita ma ca mil
 munito foi. po mas u eno ul
 pfeu ontela iouuo mui fitz
Como podemos a deo gdeger
Eu fez ome aposte mui bel
 aq deu entedimete rison
 munito foi. po mas u ps puxo
 polo saluar. i morte mui cruel
Como podemos a deo gdeger
Quanto bees el por nos foi fitz
Esta seguda e. de como os tre
 Reis magos uceiron a beleen
 aozar a nostro sehor iesu csto
 e lle oferiron seus does
Pois q dos reis nro sehor
 quis de seu image acer
 co rison les fez est amoz
 enque les foi apareger
Esto foi quid en belien
 de santa maria nageu
 i a treze dias desen
 aos tres reis apareceu
 que cada um per seu seu
 ena estrela conoceu
 comen deus rey i poien
 de longe o fizem ueer
Pois que dos reis nro sehor
En dis msoas de saba
 i de tarso que fo no mar

Koning Alfonso X (1221-1284), bijgenaamd de Wijze, bevorderde de kunsten en wetenschappen aan zijn hof in Toledo (in het huidige Spanje). Aan zijn hof kwam de gedichten- en liedverzameling *Cantigas de Santa Maria* (Lofliederen op de heilige Maria) tot stand.

In geluidsfragment 1 hoor je een uitvoering van *Pois que dos reys Nostro Sennor* uit deze verzameling. De liederen in de *Cantigas* zijn religieus van aard en komen voort uit de traditie van het gregoriaans, maar ze bevatten ook kenmerken die afwijken van deze traditie.

(2p) Geef, aan de hand van geluidsfragment 1, twee kenmerken van de muziek die afwijken van de traditie van het gregoriaans.

Vanwege de vastgelegde melodieën vormen de *Cantigas de Santa Maria* een belangrijke muziekhistorische bron. Op afbeelding 1 zie je een pagina uit het handschrift, met de muzieknotatie van een van de liederen. De notatiewijze van de muziek borduurt voort op de notatiewijze die Guido van Arezzo ontwikkelde in de elfde eeuw.

(2p) Noem twee kenmerken van de notatiewijze van de *Cantigas* die aansluiten bij de notatiewijze van Guido van Arezzo.

De Kerk van Rome streefde naar eenheid. De door Guido van Arezzo ontwikkelde muzieknootatie ondersteunde dit streven.

- (3p) - Geef twee redenen waarom de Kerk van Rome streefde naar eenheid.**
- Geef vervolgens aan op welke manier het notenschrift dit streven ondersteunde.

Op afbeelding 2 zie je een bladzijde uit de *Cantigas* waarop het verhaal van een wonder wordt weergegeven. Het betreffende verhaal lees je in tekst 2.

Het verhaal op afbeelding 2 is goed te begrijpen dankzij de duidelijke houdingen en gebaren van de figuren. Ook de gehanteerde vormgeving draagt bij aan de begrijpelijkheid van het verhaal. Zo zijn de scènes chronologisch geordend (van links naar rechts en van boven naar beneden) en zijn ze duidelijk afgebakend door (decoratieve) stroken.

(2p) Beschrijf nog twee aspecten van de VORMGEVING die bijdragen aan de begrijpelijkheid van het verhaal.

Verhalen over wonderen werden in de middeleeuwen ingezet als didactisch (leerzaam) middel, bijvoorbeeld in preken.

- (3p) - Beschrijf aan de hand van de tekst twee lessen die de gelovigen uit dit verhaal leerden.**
- Geef vervolgens nog een reden waarom juist dit verhaal geschikt was als didactisch middel.

De *Cantigas de Santa Maria* worden in onze tijd regelmatig uitgevoerd. Veel ensembles doen muziekhistorisch onderzoek en streven naar historisch verantwoorde reconstructies van de muziek. Ondanks dit streven naar authenticiteit lopen de interpretaties vaak nogal uiteen. Zo zingen er in geluidsfragment 2 ook vrouwen mee en in geluidsfragment 1 niet.

(2p) - Geef nog een verschil in muzikale interpretatie tussen geluidsfragment 1 en 2.

- Geef vervolgens een verklaring voor dergelijke uiteenlopende interpretaties, ondanks het streven naar authenticiteit. Laat het ontbreken van opnames uit die tijd buiten beschouwing.

Op afbeelding 4 tot en met 7 zie je muzikanten aan het hof van Alfonso de Wijze.

Muzikaal leider, musicus en onderzoeker Jordi Savall (1941) voerde de *Cantigas* uit met zijn ensembles, waarin musici uit verschillende culturen spelen. Voor zijn werk ontving Savall in 2013 de onderscheiding 'Artist for Peace' (kunstenaar voor de vrede) van de UNESCO, de VN-organisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur.

De toekenning van deze onderscheiding aan Savall laat zien dat oude muziek blijkbaar een hedendaags politiek belang kan krijgen.

(2p) Leg uit wat het hedendaagse politieke belang kan zijn van een uitvoering van de *Cantigas de Santa Maria* zoals die van Savall. Betrek de cultuur van het hof van Alfonso de Wijze in je antwoord.

In 2004 zocht de Nederlandstalige popgroep BLØF samenwerking met gastmuzikanten uit de hele wereld. Het resultaat, het album *Umoja*, verscheen in 2006. Het is opgenomen in dertien verschillende landen met medewerking van prominente lokale artiesten. Umoja is Swahili voor 'saamhorigheid, eenwording, eenheid'.

Het was te verwachten dat BLØF met dit album, behalve de eigen fans, nieuwe publieksgroepen zou aanspreken.

(3p) Noem drie van deze nieuwe publieksgroepen en geef per publieksgroep aan waarom *Umoja* voor deze groep interessant is.

In filmfragment 3 zie je BLØF samen met de rapper Typhoon met het nummer *Wereld van verschil* uit 2017. Het is een oproep aan de wereld tot samenwerking en verbinding.

(2p) Geef twee manieren waarop de titel (*Wereld van verschil*) tot uitdrukking komt in de vormgeving van de videoclip.

Blok 2 Niet-westerse culturen als inspiratiebron voor Europese kunst in de zeventiende eeuw

Dit blok gaat over de expeditie van gouverneur Johan Maurits naar Brazilië in 1636 en over zijn woonhuis, het Mauritshuis, in Den Haag.

De welvaart van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in de zeventiende eeuw was grotendeels gebaseerd op de handel van goederen uit overzeese gebieden. In 1636 werd Johan Maurits van Nassau-Siegen benoemd tot gouverneur van Brazilië en voor vijf jaar uitgezonden naar deze kolonie. Hij moest daar de zeer winstgevende suikerhandel veilig gaan stellen.

Behalve een flink aantal soldaten nam Johan Maurits op deze expeditie ook geleerden en kunstenaars mee.

(2p) Geef voor zowel de geleerden als voor de kunstenaars aan wat hun taak was in dit soort expedities.

Willem Piso, lijfarts van Johan Maurits, en de natuurwetenschapper Georg Markgraf maakten deel uit van de expeditie. Terug in de Republiek publiceerden zij de resultaten van hun waarnemingen in de *Historia Naturalis Brasiliae*, waarvan je op afbeelding 2 het omslag ziet. Op het omslag staan onder andere de allegorische figuur van een riviergod (de zittende man met baard) afgebeeld en twee Brazilianen (de staande man en vrouw).

Deze afbeelding weerspiegelt verschillende aspecten van Brazilië die destijds (in Europa) beschouwd werden als kenmerkend voor dergelijke gebieden.

(2p) Noem twee van deze aspecten en geef bij beide aspecten aan op welke manier ze in de afbeelding worden weerspiegeld.

De schilder Frans Post maakte ook deel uit van de expeditie van Johan Maurits en verbleef een aantal jaren in Brazilië. Twee werken die hij daar maakte zie je op afbeelding 3 en 4. Deze schilderijen passen goed in de Hollandse schildertraditie van de zeventiende eeuw.

(2p) Noem drie kenmerken van deze schildertraditie waaraan beide schilderijen van Post voldoen.

Ook de schilder Albert Eckhout maakte deel uit van de expeditie. Hij maakte tekeningen en schilderijen van de Braziliaanse flora en fauna, en van de inheemse bevolking. De illustraties in het boek *Historia Naturalis Brasiliae* (afbeelding 5) zijn gebaseerd op het werk van Eckhout. Ook de wandkleden op afbeelding 6 en 7 zijn gebaseerd op het werk dat hij maakte in Brazilië.

De afbeeldingen in de *Historia Naturalis Brasiliae* hadden een andere functie dan de afbeeldingen op de wandkleden.

- (2p) - Geef voor de afbeeldingen in het boek aan wat de functie was en beschrijf op welke manier deze gericht zijn op die functie.**
- Geef voor de afbeeldingen op de wandkleden aan wat de functie was en beschrijf op welke manier deze gericht zijn op die functie.

Albert Eckhout was van 1653 tot 1666 in dienst van het hof van Saksen (Duitsland). Daar verwerkte hij zijn talrijke studies van vogels in een plafondschildering in een van de zalen van kasteel Hoflossnitz (afbeeldingen 8-10). Met het tonen van zo'n kostbare en bijzondere plafondschildering kon een opdrachtgever de ruimte verfraaien en zijn rijkdom tonen.

(2p) Geef nog twee drijfveren van een opdrachtgever om te kiezen voor een plafondschildering met deze voorstelling.

Op afbeelding 11 zie je het woonhuis dat Johan Maurits voor zichzelf liet bouwen in Den Haag: het Mauritshuis. In de architectuur van het Mauritshuis is de invloed van de klassieke bouwkunst te zien. Zo zijn er (lonische) pilasters en een timpaan met beeldhouwwerk te zien.

(2p) Noem op basis van afbeelding 11 nog drie classicistische kenmerken van het Mauritshuis.

Opdrachtgevers en architecten in de zeventiende eeuw vonden de classicistische stijl het meest geschikt voor voorname gebouwen zoals het Mauritshuis.

(2p) Geef twee argumenten waarom de classicistische stijl in dergelijke gevallen het meest geschikt werd gevonden.

De Hollanders maakten in Brazilië grote winsten op de suikerplantages. Zij lieten het werk op de plantages doen door tot slaaf gemaakte Afrikanen.

De voorstelling op het timpaan van het stadhuis van Amsterdam laat zien dat de Republiek zich superieur voelde aan de volkeren van Afrika en Amerika.

(3p) Beschrijf drie aspecten van de VOORSTELLING waaruit de ondergeschikte positie van Afrika en Amerika blijkt.

Rond 1680 stelde Johan Maurits zijn huis in Den Haag ter beschikking aan een collegium musicum. Een collegium musicum bestond vaak uit welgestelde burgers die in besloten kring bijeenkwamen om van een professioneel musicus les te krijgen en samen te zingen en/of te spelen.

Deelname aan een collegium musicum werd in de zeventiende eeuw beschouwd als een zinvolle tijdsbesteding voor burgers.

(1p) Geef aan waarom deelname aan een collegium musicum werd gezien als een zinvolle tijdsbesteding.

De leiding van het collegium van het Mauritshuis was in handen van de musicus en componist Carolus Hacquart (1640-1701).

In geluidsfragment 1 hoor je een compositie van Hacquart uit de bundel *Harmonia Pamassia* (1686). Het werk is geschikt om gespeeld te worden door een gezelschap van amateurs, zoals een collegium musicum.

(2p) Noem twee verschillende aspecten van dit muziekstuk waardoor het geschikt is voor uitvoering door amateurs, zoals een collegium musicum.

Hacquart was in Vlaanderen geschoold in de kerkmuziek. Van de protestantse kerk in Holland hoefde hij echter geen betaalde aanstelling of opdrachten te verwachten.

(2p) Geef hiervoor twee verklaringen vanuit de positie van muziek in de protestantse eredienst in deze periode.

Blok 3 Interculturaliteit tijdens de Cultuur van het Moderne en de Massacultuur

Dit blok gaat over exotische invloeden op de dans van Ruth St. Denis en over haar leerling Martha Graham. Vervolgens komt de wisselwerking tussen Bollywood en Hollywood aan bod.

Een van de grondlegsters van moderne dans in de Verenigde Staten was Ruth St. Denis (1879 - 1968). Haar optredens en choreografieën hadden vaak een exotisch thema. Egypte, India en Siam (het tegenwoordige Thailand) waren haar inspiratiebronnen.

Grote delen van het westerse publiek maakten aan het begin van de twintigste eeuw weinig onderscheid tussen deze culturen. Ze werden onder één noemer geschaard: oosters.

(2p) Geef twee verklaringen voor het feit dat deze verschillende culturen in die tijd vaak onder één noemer werden geschaard.

In filmfragment 1 is een vorm van klassieke Indiase dans te zien (*Bharata natyam*). Het betreft een tempeldans waarin godenverhalen volgens strikte regels worden uitgebeeld. In filmfragment 2 is de *Indian Nautch Dance* van Ruth St. Denis te zien.

De dans van Ruth St. Denis is geen authentieke weergave van Indiase dans, maar een westerse interpretatie. De manier waarop St. Denis danst, is vooral gericht op amusement.

(3p) Beschrijf drie aspecten van de vormgeving van de dans in *Indian Nautch Dance* waaruit blijkt dat deze op amusement is gericht.

Martha Graham was van 1916 tot 1923 verbonden aan Denishawn. Zij was een leerling van Ruth St. Denis en trad op met het gezelschap. In 1926 richtte Graham een eigen gezelschap op. In filmfragment 3 zie je Grahams choreografie *Lamentation* (*Klaaglied, Jammerklacht*) uit 1930, hier door Graham zelf uitgevoerd.

De dansvoorstellingen van St. Denis worden getypeerd als eclectisch. Eclecticisme is het streven om uit verschillende (historische) stijlen of motieven datgene te kiezen wat het beste lijkt en daarmee een nieuw geheel samen te stellen. Graham maakte zich in haar eigen werk los van het eclectische karakter van de stukken van St. Denis.

(3p) Leg dit uit aan de hand van drie aspecten van *Lamentation*.

Martha Graham wordt gezien als een van de grondleggers van de moderne dans. Haar dansbewegingen verschillen principieel van de academische dans. Dit uit zich onder meer in het (op één plek) zitten, in het dansen op blote voeten en in de hand- en armgebaren die afwijken van de academisch balletposities.

(3p) Noem nog drie kenmerken van de vormgeving van de dans in *Lamentation* die verschillen van de academische dans.

Graham bestudeerde de religieuze rituelen van Indianen in New Mexico. Avant-gardekunstenaars aan het begin van de twintigste eeuw, zoals Graham, lieten zich vaak inspireren door 'primitieve' culturen.

(1p) Geef aan waarom zij zich lieten inspireren door deze culturen.

In filmfragment 4 zie je een scène uit de film *Intolerance* van David W. Griffith uit 1916. St. Denis verzorgde de choreografie van de dansscènes in deze film. In het filmfragment zie je dat het Babylonische volk feestviert nadat een aanval van de Perzen is afgeslagen.

Griffith benoemde in de tussentitels van de film de grootsheid van de Babylonische cultuur. Deze grootsheid geeft Griffith vorm door de theatervormgeving, zoals in de kostuums, de kapsels en de make-up.

(2p) Noem nog twee verschillende theatervormgevingsmiddelen en geef bij beide aan op welke manier Griffith de grootsheid van de Babylonische beschaving vormgeeft.

St. Denis en Shawn onderhielden connecties met verschillende castingbureaus. Als gevolg hiervan zijn leerlingen van Denishawn, behalve als danser, vaak ook als filmacteur in Hollywoodfilms te zien. Zeker in deze jaren (rond 1920) bood een opleiding als danser ook voordeel voor het spel van een acteur in een film.

(1p) Leg uit waarom juist in die tijd een achtergrond als danser ook voordeel bood bij het acteren.

De Indiase, Britse en Amerikaanse cultuur zijn onderwerp in de film *Bride and Prejudice* uit 2004. De film werd gepromoot als: "Bollywood meets Hollywood. And it's a perfect match" (Bollywood ontmoet Hollywood. En ze vormen een perfecte combinatie).

In filmfragment 5 zie je een scène uit het begin van de film. De Amerikaan mr. Darcy wordt door zijn Engels-Indiase vriend mr. Balraj geïntroduceerd op een huwelijksfeest van een Indiase familie. In filmfragment 6 zie je een fragment uit *Pride and Prejudice*, een Europese verfilming van het oorspronkelijke verhaal van *Bride and Prejudice*.

De Bollywoodstijl wijkt op het gebied van spel en theatervormgeving vaak af van films uit de Verenigde Staten en Europa. De scène in filmfragment 5 bevat verschillende kenmerken die typerend zijn voor Bollywoodfilms.

(3p) Beschrijf een aspect van het spel én twee aspecten van de theatervormgeving in filmfragment 5 die geïnspireerd zijn op de Bollywoodstijl.

In Bollywood bestaat al een langere traditie van het produceren van films die geïnspireerd zijn op Hollywoodfilms. De omgekeerde beweging, interesse van westerse filmmakers in Bollywoodfilms, is van recentere datum. De interesse voor Bollywoodfilms vanuit westerse filmmakers valt te verklaren vanuit de postmoderne kunstopvatting.

(3p) Geef vanuit kenmerken van Bollywoodfilms drie verklaringen voor deze postmoderne interesse.

De keuze voor de roman *Pride and Prejudice* als basis voor de film *Bride and Prejudice* zorgde ervoor dat een zekere mate van succes bij het westerse publiek gegarandeerd was, maar bracht ook risico's met zich mee.

(2p) Geef een reden waarom een zekere mate van succes gegarandeerd was én noem een van de risico's van deze keuze.

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).

Voor alle eindexamens, zie www.allexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Einde